

המאוחרת ואין אחריה עבודה, אלא זהו פירוש מערב עד בקר – בעבודה זו שובתות העבודות עד בקר (עפ"י חזון איש מנחות ל,ו. וע' בלשון רש"י כאן; תוס' מנחות פט. ד"ה איך; חזון איש מנחות לו,ה).

דף יב

‘אחר דבר...’ – בגדר דין זה, ע' ביוסף דעת פסחים נט.

‘מגדף בה רבי אבהו: אם כן, פסח כשר לבן בתירא היכי משכחת לה, אי דאפרשיה האידנא דחוי מעיקרו הוא, ואי דאפרשינהו מאתמול נראה ונדחה הוא? אלא אמר רבי אבהו: תהא לאחר הצות...’

– הנה מכתב ששלחתי להגר"ח קניבסקי שליט"א, ותשובתו עמו:

לא הבנתי מה מקשה זאת לר' יוחנן דוקא, הלא כמו כן קשה על כל קרבן חטאת שקבוע לו זמן, שקודם זמנו אינו ראוי כלל להקרבה, בין לשמו בין שלא לשמו. ואת"ל קרבן ציבור שאני ש'סכין מושכתן', עדיין קשה לכאורה מפרו של אהרן דיום הכיפורים.

מענה:

כל חטאות מפרישין בזמנו אבל פסח שצריך להביאו לביהמ"ק והדרך להפרישו קודם הצות עי' כלים פי"ט מ"ב ולכן פריך מינה

‘תהא לאחר הצות...’ – מכאן משמע שמועיל ביקור ממום בקרבן טרם הקדשו, שהרי צריך לבקרו ד' ימים קודם הקרבתו ואז הלא היה חולין (כן הוכיח בטורי אבן מגילה י: וכן משמע במאירי ובפסקי הרי"ד בפסחים צו. ע"ע בענין זה במובא בשבועות י: ובפסחים סו. וע"ש בספר באר יעקב סי' י ובהר צבי כאן).

‘לילה אין מחוסר זמן, דתני דבי ר' ישמעאל: ליל שמיני נכנס לדיר להתעשר, וכדרבי אפטוריקי...’ – ניתן לפרש את הראיה בשתי פנים; מכך שמתר להכניסו לדיר להתעשר בליל שמיני מוכח שלילה אינו 'מחוסר זמן', כי מחוסר זמן אסור להקדישו.

או אפשר שהראיה היא מדין דיחוי – מזה שמכניסו לדיר להתעשר בליל שמיני ואינו נדחה משום כך אלא כשר להקרבה – מוכח שלילה אינו מחוסר זמן, שאל"כ הרי הוא דיחוי.

ואף על פי שכל קרבן שעבר עליו לילה, לא נחלק בו אדם מעולם שאין שייך לומר שם דין 'דיחוי' הגם שאי אפשר להקריב קרבן בלילה, וגם הסובר לילה מחוסר זמן מודה בדבר – זהו לפי שאין שייך 'דיחוי' אלא כשהקרבן נדחה מצד עצמו או מצד הבעלים, אבל בלילה שהכל ראוי להקרבה אלא שהלילה אינו ראוי כלל לשום קרבן, אין שייך בזה דין 'דיחוי' (כמו שכתבו התוס' ביומא סד. ד"ה התם). אבל כאן הוכיחו שאם לילה הוא בגדר 'מחוסר זמן' – הרי כשהקדישו בליל שמיני, נחשב כמקדיש קודם הזמן, כי מעיקר דינו אין הקרבן ראוי להקרבה אלא מבוקרו של יום השמיני, ומכך שאינו נדחה – מוכח שלילה אינו מחוסר זמן.

לדרך זו נמצינו למדים מכאן לענין פסול הרצאה בליל שמיני, שמלבד הדין הכללי שלילה אינו ראוי לקרבנות (מביום צותו), ישנו דין נוסף (שנלמד מומיום השמיני והלאה) שלא הגיע זמן ההקרבה אלא בבוקר השמיני. וכן מבואר בתוס' כאן. וכתבו נפקותא שאם עלה – ירד, שלא כשאר קרבנות שהוקרבו בלילה, שאם עלו לא ירדו.

ואולם מדברי רש"י בשבת (קלו בד"ה הוה) לכאורה אין במשמע כן. אך א"כ קשה מהי ראית הגמרא לענין לילה אין מחוסר זמן, הלא בעצם זמנו הגיע כבר בתחילת ליל שמיני, אלא שאין מקריבים קרבנות בלילה. וצריך לדחוק ולפרש גם בדעת רש"י שאין זמנו אלא בבוקר (עפ"י קהלות יעקב טו ע"ש בהרחבה. וכן האריך בזה בקרן אורה).

בירושלמי (יבמות פרק 'הערל' סה"א) השוו דין מילה בליל שמיני למעשר בהמה בליל שמיני, שיש דין 'ערלה' מתחילת ליל שמיני שלא כבשבעת הימים הקודמים, כי לילה אינו מחוסר זמן. ומזה משמע לכאורה שבעצם הזמן מתחיל בכניסת ליל שמיני, אלא שאין מלין בלילה.

וע' בחדושי הגר"ר בענינים (ח"א סא, ג) שתמה על השאג"א (נג) שכתב על פי התוס' (הנ"ל) בדיוק להפך מהירושלמי, שליל שמיני במילה נחשב מחוסר זמן. ועוד האריך בזה הגר"ר בח"ב מא ושם סז, לא. וע"ע בשו"ת חתם סופר יו"ד שמג; חדושי הגר"י וינוגרד חולין פא; אגרות משה או"ח ח"ג צד, ג ד"ה והנה מצינו. וע"ע במובא ביוסף דעת יבמות עא.

'לילה לקדושה ויום להרצאה' – לכאורה משמע שלפני ליל שמיני לא חלה קדושה עליו מפני היותו מחוסר זמן. וכן משמע בתוס' ובשטמ"ק כאן. וכן כתב במפורש רש"י (ביומא סו. ד"ה הא רבי, ובכורות כא: ד"ה לילה).
ואולם בתוס' להלן (קיד: ד"ה היתר) מבואר שהקדושה חלה גם תוך שבעה ימים, אלא שאז אסור להקדישו, ומליל שמיני והלאה – מותר. וע"ע במובא ביוסף דעת בכורות כא.
ע"ע בתשובות 'אור גדול' החדשות ח"ב ד.

'קסבר ר' יוחנן בעלי חיים נדחין' – הרמב"ם (פסולי המוקדשין טו, ד; שגגות ג, ח) פסק אין דיחוי בבעלי חיים [וכן פסק דיחוי מעיקרו – אינו דיחוי] ודלא כר' יוחנן.

ובטעם הדבר שאין תורת 'דיחוי' בבעלי חיים – נראה מדברי המאירי (בחדושי לקדושין ז:), לפי שבע"ח לא נחלטה קדושתם, שאפשר להם לצאת לחולין ע"י פדיון אם יפול בהם מום, הלכך אין קדושתם חמורה כל כך לחול עליהם שם 'דיחוי'.

ויש להקשות לפי זה הלא בעופות אין פדיון (כבמנחות קא. ובסוף כריתות), והרי מבואר (להלן עג:) דלמאן דאמר אין דיחוי בבע"ח – הוא הדין בעופות.

ובספר זרע אברהם (לגר"מ זעמבא הי"ד. כ, כח) באר הטעם, לפי שלא חלה קדושת קרבן אלא בשעת שחיטתו, הגם שהוא קדוש קדושת הגוף עוד קודם לכן. וכיון שענינו של דיחוי אינו פסול הגוף לעצם הקדושה, אלא רק פסול בתורת הקרבה' שלו, לכן אין חל פסול זה כשקדם לחלות קדושת הקרבן. ומזה הוציא שכל שאין הדיחוי נוגע לקדושת קרבן – אף מחיים יש דיחוי.

[ולפי סברה זו יש להוכיח ששעיר המשתלח יש בו תורת 'קרבן' (כמו שמוכח בשם הגר"ח), שהרי משמע בגמרא (ביומא סד) שמחלוקת רב ורבי יוחנן אמורה גם בשעיר המשתלח, וכן מפורש בתוס' ישנים שם – ואם לא היה בו תורת קרבן, הלא אין ענין דיחוי בשעיר המשתלח שייך לדין דיחוי בבע"ח בשאר קרבנות שכל ענינו הוא פסול בתורת הקרבה כאמור. וע' משל"מ סופ"י מהלכות טומאת צרעת].

ונראה מכל לשונות הגמרא והמפרשים, שדין הוא שבבעל-חיים לא חל פסול 'דיחוי', שאין חלים על דבר חי אלא פסולים הבאים מחמת מום, או מחמת עבירה, ולא פסול טומאה וכדו', והוא הדין פסול 'דיחוי' לא חל לדעה אחת בבע"ח. 'ואף שאין לנו לעניות דעתנו הסבר מספיק לקרב הדברים אל השכל, אבל כל המעיין בצדק יראה שאי אפשר להוציא כל לשונות חז"ל מפשוטן... (האריך בכל זה בשבט הלוי ח"ו – קונטרס הקדשים, ח.ה. וע"ע דבר שמואל פסחים צח).

'בהמה של שני שותפין, הקדיש חזיר וחזיר ולקח חזיר והקדישה – קדושה ואינה קריבה' – דוקא בשהקדישה טוב לאחר שלקחה, אבל אם לא הקדישה אין אומרים מיגו דנחתא קדושת דמים חלה קדושת הגוף ותפשוט הקדושה בכולה, הגם שכעת כולה שלו ואין דעת אחרת המעכבת. שכיון שבשעה שהקדישה לא פשטה הקדושה בכולה, חלה עליה הקדושה רק על חזיר ותרעה עד שתסתאב, ויהיו דמי חזיר הקדש וחזיר חולין. (עפ"י תוס' גיטין מז: ד"ה גמרו, כהסבר האחיזעור ח"ב מד, ג). ומרש"י (כאן ובקדושין ז) משמע שלא חלה כלל קדושת הגוף, ויכולה להמכר ללא שיפול בה מום, ולשיטתו צריך לומר שרק אם בזמן ההקדש היתה כולה שלו, ובידו להקדיש כולה – חלה קדושת הגוף. מה שאין כן בשותפין (אחיזעור ח"ג נו, א).
וכן נקט בפשיטות באבנ"מ (לא סוף סק"ב) שאין עליה אלא קדושת דמים, גם לאחר שלקחה. וע' קובץ הערות תרד; קובץ שיעורים ח"ב – במכתב מהגר"מ זמבא זצ"ל.

(ע"ב) 'אבל הכא דממילא אידחי כישן דמי' – התוס' (בסנהדרין מז.) פרשו: לא כישן ממש, שהרי בשעה שהוא שוטה אין מקריבים ואילו עבור הישן מקריבים. ברם הרמ"ה (שם) כתב שאין ראוי להקריב קרבן לישן, ד'לרצונו' כתיב. [ומה שהקשו התוס' מהשולח חטאתו ממדינת הים מקריבים אותו בחזקת שהוא קיים, ואין חוששים שמא הוא ישן – כתב רבנו יונה שאין זו קושיא כי יש להעמיד בשעה שאין דרך בני אדם לישן].

'אכל חלב והפריש קרבן והורו בית דין שחלב מותר וחזרו בהן' – רש"י כתב הטעם שנחשב 'דיחוי' – משום שאילו היה אוכל באותה שעה שהורו התר – היה פטור מקרבן, שיחיד שעשה בהוראת ב"ד – פטור, לכך הרי זה דיחוי.

הוצרך לטעם זה, ולא כתב בפשיטות שבאותו זמן שהורו התר, לא היה הקרבן ניתן להקרבה, על סמך הוראת ב"ד, והרי הוא נדחה באותה שעה (כן תמה השפת-אמת) – שמטעם זה נראה שאין כאן 'דיחוי', שהרי עתה הוברר שב"ד טעו ולפי האמת לא נדחה מעולם מהקרבה (ועתוס'), לכך כתב טעם אחר – שעתה היא שעת פטור א"ל ב"ד אמת, כיון שיחיד שעשה בהוראתם פטור (עפ"י הרש"ש).
בוה מבואר מדוע הרמב"ם השמיט דין זה – שהרי פסק יחיד שעשה בהוראת ב"ד חייב. וכמו שהעיר בשפ"א. [ובלא"ה נראה כיון שהרמב"ם פוסק בע"ח אינם נדחים, הלכך אין קשה כ"כ מדוע לא הביא דין זה באופן של שחוטין, כגון שהורו לאחר שנזקק הדם (כמש"כ השפ"א) – שאין דרכו להביא דין שאינו מפורש].

עוד אפשר לפרש דברי רש"י, שרצה לבאר מדוע אמרו שדיחוי זה הוא בקרבן עצמו ולא בגברא, והרי זה שאין מקריבים אותו, משום שהמקריב סבור באותה שעה שאין כאן חטא, אבל הקרבן עצמו הרי לא נדחה מעולם – לכך פרש מפני שהיחיד שעשה בהוראתם פטור מקרבן. ובבאור טעמו – ע' במובא בהוריות ב שבהוראת ב"ד חלה חלות דין התר אחתיכה, והגם שעכשו הוברר שהיה טעות, באותה שעה מיהא היה הדבר מותר בהחלט, ולכך הקרבן עצמו נעשה דחוי, ואינו רק פטור גברא מעונשו.

'למה לי למתנא שבעים ושנים זקן – דכולהו בחדא שיטתא הוו קיימי' – מצינו עוד כיוצא בזה, שהשימוש בלשון יחיד כלפי רבים, מורה על השוואת הדעות – במדרש (ויקרא רבה ד): כיעקב נאמר 'שבעים נפש' ובעשו מדובר על שש 'נפשות' – 'עשו, שהוא עובד לאלהות הרבה, כתיב ביה נפשות הרבה, אבל יעקב, שהוא עובד לאלוה אחד – כתיב בו נפש אחת' (ע' דובר צדק עמ' 69).
עוד בענין 'שבעים ושנים זקן' – ע' באגרות הראי"ה ח"ד א'ר"ד, עמ' קפ.

שלא לשמו – רבי יהושע מכשיר וכן בתירא פוסל, הואיל ומקצת היום כשר לפסח, הריזה כפסח ששחטו בזמנו שלא לשמו.

הרמב"ם פסק כבן בתירא. והראב"ד והתוס' חולקים.

דף יב

כא. אלו הלכות הוזכרו בסוגיא, הגובעות מן הכללים דלהלן?

א. אין מחוסר זמן לבו ביום.

ב. לילה אין מחוסר זמן.

ג. בעלי חיים נדחין.

ד. דחוי מעיקרא הוה דיחוי.

ה. יש דיחוי בדמים.

א-ב. כיון שאין מחוסר זמן לבו ביום, לכן אף לדעת בן בתירא שפסח בי"ד קודם חצות אינו ראוי להקרבה כלל, לא לשמו ולא שלא לשמו – אין הוא בגדר 'דחוי' וניתן להפרישו קודם חצות, מפני שראוי להיקרב היום ואינו 'מחוסר זמן' (אביי).

ואפילו בליל י"ד אינו נחשב 'דחוי', מפני שלילה אינו 'מחוסר זמן' (רב פפא).

וכן לענין חיוב 'שחטי חוק'; כל שראוי לאותו היום נחשב 'ראוי לפתח אהל מועד' אעפ"י שאינו ראוי עתה – שאין מחו"ז לבו ביום. ואולם לענין שחיתת הקרבן בפנים, בדבר האסור באכילה עתה ועומד להתר בו ביום – פסול להקרבה משום 'ממשקה ישראל' (עפ"י מנחות ה ותוס').

בהמה בת שבעה ימים, כיון שהגיע ליל שמיני – נכנסת לדיר להתעשר שראויה להיקדש כבר עתה ואינה בגדר 'מחוסר זמן' (רבי אפטוריקי).

לדעת רבי שמעון (בבכורות כא.) אף מחוסר זמן נכנס לדיר להתעשר. ולשיטתו אין חילוק בין שבעת ימים ראשונים לליל השמיני אלא לענין ההתר להקדישו, אבל בכל אופן חלה הקדושה ונכנס להתעשר (עפ"י תוס' להלן קיד:).

כתבו התוס' שמבואר כן בכמה סוגיות, 'לילה אין מחוסר זמן'. ואולם בדעת הרמב"ם כתבו אחרונים שלילה – מחוסר זמן (ע' הל' מחוסרי כפרה ג,ג-ד). ואכן הרמב"ם השמיט דינא דר' אפטוריקי (ע' שפ"א).

נפקותות נוספות בדין זה – ע' ביומא כט חגיגה ט ומנחות ק.

ג-ה. בהמה של שני שותפים, הקדיש האחד חציה וחזר ולקח חציה מהשותף השני והקדישה – אמר רבי יוחנן: אינה קריבה, שכבר נדחתה מהקרבה (ותרעה עד שתסתאב ויקחו בדמיה אחרת). סובר רבי יוחנן שיש תורת 'דיחוי' בבעלי חיים, וגם בכגון זה שנדחתה מהקרבה בתחילת הקדישה – שדיחוי מעיקרא הוה דיחוי (ואע"פ שלא דחאה בידים. ואעפ"י שבמדה מסוימת בידו לתקן ליקח חציה השני. עתוס'). ואף על פי שלא נתקדשה אלא לדמיה, יש דיחוי בדמים. וכן תמורתה כיוצא בה (שיש דיחוי אף לענין דחיית התמורה מהקרבה. עתוס'). וכן פירש הר' חיים כהן 'יש דיחוי בדמים'.

לפרוש רבנו חננאל אף הדמים נדחים, שאין אומרים תימכר ויביא בדמיה קרבן שהיה בדעתו להקריב (וכיו"ב פירש הרשב"ם בפסחים. ואילו הרמב"ן והתוס' הקשו על פירוש זה).
 וכן הפריש קרבן והמיר דת וחזר בו, או שנשתתה וחזר ונשתתה – אמרו בשם רבי יוחנן: הואיל ונדחה – יידחה, שיש דיחוי בבע"ח, ואע"פ שהדחיה נובעת מחסרון בגברא ולא מצד הקרבן עצמו (עפרש"י). ואע"פ שיש בידו לחזור, כגון בהמרת דת.
 אבל באופן של דיחוי מעיקרא ובידו לגמרי לתקן – לא הוי דיחוי, כגון שהמיר דת והפריש קרבן וחזר בו (עפ"י תוס'. ועתוס' כריתות ז. ד"ה הואיל).
 וכן אכל חלב והפריש קרבן והורו ב"ד שחלב מותר, וחזרו בהן – נדחה (ורבי ירמיה בתחילה נסתפק בדבר).

א. קבל דם מן הבהמה בכלי שיש בתוכו מים, ואח"כ רבה הדם על המים וחזר מראיתו להיות כדם – הואיל ונדחה יידחה, אע"פ שהוא דיחוי מעיקרא. תוס'. וע' במה שהעיר בשפ"א).
 ב. נפקותא נוספת בדיחוי בבע"ח, למטמא מקדש עשיר שהפריש קרבן עני שלא כדינו, והעני – הואיל ונדחה מהקרבה בשעת ההפרשה יידחה (ר' אושעיא בדעת ר' אלעזר). ואמרו ששאלה זו שנויה במחלוקת תנאים, ולדעת רבי שמעון בע"ח אינם נדחים, שלכך המפריש נקבה לפסחו וילדה זכר – הולד ייקרב לפסחו. וחכמים חולקים. וכן נחלקו על שני שעירי יוהכ"פ שמת אחד מהם, האם נדחה בן זוגו מהקרבה (עפ"י כריתות כז).
 ג. הרמב"ם פסק דלא כר' יוחנן, שאין דיחוי בבעלי חיים ודיחוי מעיקרו – לא הוי דיחוי, הלכך בדין שני שותפים הנ"ל פסק שקרבה (מעשה הקרבנות טו, ד. וע' גם בהל' פסוה"מ ג, כג ובהל' שגגות ג, ח). ואולם לענין מפריש נקבה לפסחו [או לעולה ולאשם] פסק (קרבן פסח ד, ד; פסוה"מ ד, יז; תמורה ד, ד) שהולד נדחה מהקרבה. ויש לבאר שבזה שונה לפי שהדיחוי הוא בגוף הקדושה, ובוה אף בבע"ח יש דיחוי, לא כן במקדיש חציה, אין דיחוי בגוף הקדושה שהקדיש, וכן במת אחד מן השעירים – בזה פסק הרמב"ם שאין דיחוי בבע"ח.
 ובעשיר שהפריש קן פסק הרמב"ם (שגגות י, ג) שקרב, לפי שדיחוי מעיקרו לאו הוי דיחוי [גם כאשר הדיחוי הוא בגוף הקדושה] (עפ"י אבי עזרי (תנינא) מעה"ק טו, ד. וע"ע לקוטי הלכות כריתות כז).

דף יג

כב. א. מה המשותף והשונה לקבלת הדם ולזריקתו?
 ב. מהי מחשבת פיגול המפגלת את הקרבן, ובאלו עבודות היא חלה?
 ג. האם מחשבת פיגול מפגלת כאשר חשב מחשבת פסול אחרת בקרבן?
 ד. האם יש מחשבת פיגול בטבילת האצבע בדם, בקרבן חטאת?
 א. הקבלה והזריקה, שתיהן עבודות המעכבות כפרה, טעונות כוונה וכלי שרת, ומחשבת שינוי קדש פוסלת בהן.
 ואולם יש הפרש ביניהן; מחשבת פיגול אינה חלה אלא כשחשב על הזריקה, שהיא 'אכילת מזבח', אבל חשב לקבל את הדם חוץ לזמנו – אינו פיגול;
 קבל דם קדשים בחוץ – אינו חייב, אבל זרק בחוץ – חייב (דם יחשב לרבות את הזורק כשוחט).
 קבלוהו פסולים כגון זרים ושתויי יין – אין חייבים מיתה (שאינה 'עבודה תמה'). זרקוהו פסולים – חייבים.